

Norbert Gstrein
Zima na jugu

preveo s njemačkog
Boris Perić

Fraktura

traduki ^T

Objavlivanje ovog djela omogućeno je uz potporu literarne mreže TRADUKI, čiji su članovi Savezno ministarstvo za europske i međunarodne odnose Republike Austrije, Ministarstvo vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke, švicarska Zaklada za kulturu Pro Helvetia, KulturKontakt Austria, Goethe-Institut, slovenska Javna agencija za knjigo JAK, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Zaklada S. Fischer.

Naslov izvornika *Die Winter im Süden*

© Carl Hanser Verlag München 2008

© za hrvatsko izdanje Fraktura, 2012.

© za prijevod Zaklada S. Fischer po nalogu programa TRADUKI

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja nakladnika.

ISBN 978-953-266-377-8

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 798793

It's war, baby, it's war.

Jedan

Tijekom drugog mjeseca njezina boravka u Zagrebu, najesen kad je započeo rat, Mariji je stigla vijest koja će joj život zauvijek učiniti drugačijim. Svog oca nije vidjela preko četrdeset pet godina i gotovo ga je jednako dugo smatrala mrtvim, tako da isprva nije ni reagirala na oglas koji su joj susjedi ostavili pred vratima i koji nikako nije mogao biti njegov. Bila je uvjerena da se radi o nesporazumu, ali kad se pak čitava stvar nekoliko dana kasnije ponovila, istrčala je na ulicu, kupila na kiosku novine koje je, unatoč vjetru, smjesta otvorila i, osjećajući da stvari oko nje gube oštrinu obrisa i stapaju se jedna s drugom, počela buljiti u nevelik uokviren tekst usred rubrike Razno. Nakon toga prošlo je sedam nemirnih dana tijekom kojih nije ništa poduzimala, a kad je naposljetku u kavani naišla na još jedan takav oglas, oči joj se smjesta napuniše suzama i ona se počne osvrtnati oko sebe gledajući promatraju li je ljudi za drugim stolovima i primjećuju li što joj se događa.

U prosincu napunila je pedeset godina, suprug i ona proveli su tjedan dana na Elbi, a ondje joj je pristupao toliko nespretno da se u njoj probudila sumnja da ponovo ima

ljubavnicu. Umotani u deke, u podne bi zajedno sjedili na suncu, ona bi gledala prema pučini i ne bi znala opominje li je miris vlažna zraka, vidi li to na dalekoj crti obzorja ili je pak na uzbunu poziva sluh, ali koliko se god opirala računanjima na koja ju je navodio rođendan, osjećala je kako vrijeme nemilice prolijeće upravo dok naoko stoji. Iako kod kuće odavna više nisu spavali zajedno, za tih nekoliko dana uzeli su sobu s bračnim krevetom i nakraju ga je odlučila nagraditi za napore koje je ulagao dok joj je pokazivao koliko još uvijek žudi za njom, nagnula se nad njega, napravila je nekoliko pokreta rukom i vratila u život usnula crvuljka kojeg je nekoć, poput krotiteljice zmija, krstila najnježnijim imenima, prekinuvši muku tek kad je taj, uz nekoliko mlitavih trzaja, izlio svoj sadržaj u njezina usta. Time je obavila svoju zadaću jer on počne okolišati i ispričavati se kao svakog puta kad mu ne bi pošlo za rukom pravodobno se izmaknuti, a sljedećeg jutra više nije znao kako je pogledati pa joj je kradimice dobacivao očajničke poglede internatskog štíćenika, što je jednom i sam bio, i zbijao šale s mladim Engleskinjama s kojima su u hotelu dijelili prostoriju za doručak, a ona je tiho sjedila pokraj njega, u mislima uspoređivala svoju čežnju s njegovom i razmišljala kako bi bilo pridružiti se luckastim damama, kad kasnije sa svojim velikim, sasvim staromodnim šeširima krenu u istraživanje otoka, i na jedan dan opet biti djevojka.

Nakon povratka u Beč ona pusti da protekne nekoliko mjeseci i tek tada ga, više radi laskanja nego iz istinske zna-

tiželje, upita zašto navečer toliko dugo izbiva iz kuće. Za nju bi bila katastrofa saznati istinu, zato ga je samo promatrala kako se izvija dok je napokon nije bio spreman saslušati dokraja. Onda ga je pitala bi li imao što protiv ako ona na neko vrijeme ode u Zagreb i naljutila se sama na sebe što je iste sekunde ublažila svoj prijedlog.

“Bilo bi to samo preko ljeta.”

Zvučala je kao da je i samu more najveće sumnje, a kad ju je zamolio da mu objasni što ondje namjerava, ona samo digne obje ruke i njemu više ne pade teško izazvati nesigurnost u njoj.

“Svih ovih godina nisi ni pomišljala na to putovanje, a sad, baš sad kad bi tamo svakog trenutka mogao buknuti žestok rat, po svaku cijenu želiš otići”, reče. “Zašto odmah ne staneš pred napunjen top i nadaš se da neće opaliti?”

U svojoj odbojnosti nije mogao biti jasniji, ali kao svakog puta kad bi je uspio uzrujati, on smjesta promijeni ton glasa.

“Ma koliko to bilo neobično, ti valjda najbolje znaš što radiš.”

Povrh toga ograničio se na govorenje onog što je pričao i ranijih tjedana kad god bi ga ona obasipala novinskim napisima o “buretu baruta”, kakvim se Balkan odnedavna pokazivao, svjesno ga navodeći na proročanstvo da ta stvar neće završiti na nekolicini mrtvih.

“Opet započinješ?”

Prije više od dvadeset godina, tijekom njihove prve zajedničke noći, bila mu je ispričala da je rođena u Jugoslaviji,

a na primjedbu koju je on tada dao i sad je reagirala razdražljivo. U njegovoj podrumskoj sobi u Drugom okrugu tada ju je smjesta počeo ispitivati, a njoj nije bilo druge nego izmišljati odgovore ili uzvraćati mu nečim, po mogućnosti, bezazlenim ne bi li zaustavila njegovo oduševljenje činjenicom da potječe iz zemlje u kojoj je pobijedio komunizam, njegovo trabunjanje u čast velikog predsjednika i odanih drugova u borbi koje bi se rasplamsavalo između poljubaca. U njoj je vidio trofej koji će mu priskrbiti renome među prijateljima s kojima je u to vrijeme iz dana u dan u iznajmljenoj zadimljenoj prostoriji za vježbanje na kokretnom slučaju planiro svjetsku revoluciju, pružio joj je osjećaj da je dragulj u dvostrukom smislu riječi, mediteranska ljepotica, kako se to zacijelo zvalo među znalcima, i reprezentativan politički primjerak, a možda se početak svih nesporazuma nalazi u njezinu strahu zbog kojeg mu nije rekla da to nije tako jednostavno, strahu da će ga izgubiti čim mu povjeri više toga o sebi i svojoj domovini te ga istrgne iz njegovih snova.

Zaista, tada ju je upravo opiranje odvelo u njegovu postelju ili, točnije rečeno, ne u postelju, nego na gol pod njegova utočišta, odmah iza Praterske zvijezde, u kojem nije bilo kreveta, i ona se još uvijek jako stidljivo prisjećala kako je došlo do toga nakon jedne večeri kad ju je bio izgrdio kao reakcionarnu gusku jer je bila neoprezna i narugala se njegovim parolama. Ma koliko joj se malo sviđala ta pomisao, odavno je znala da je s njim pošla samo zbog toga što ju je

ranije ponižavao, a ona je htjela ispraviti sve to gmižući pred njim na koljenima, ukloniti, ako treba, sve što je govorilo protiv nje i pokazati da je zapravo marljiva učenica. Kao što priliči pravu revolucionaru, on je imao samo jedan viseći ležaj koji se zbog tereta njih dvoje otrgnuo od držača, a i sad se još dobro sjećala kako je na grubim podnim daskama izranjavala leđa, prisjetila se masnica koje su izgledale kao da ju je netko izbičevao do krvi i mrkla mraka u kojem se sve to događalo jer on nije plaćao račune, stoga su mu prije nekoliko tjedana isključili struju pa je u sobi bilo mračno kao u ratnim noćima.

Spadao je u to i način na koji je sljedećeg jutra iz donjeg od dvaju kovčega položenih jedan na drugi, koji su činili sav njegov namještaj, izvukao primjerak vlastite brošure, mala spisa koji je nosio naslov “Partizanska bolest kao prilika”, a dao ju je tiskati u nekoliko stotina primjeraka te je, nakon što ju je jednom zgodom nevoljko pokušavao dijeliti prolaznicima na ulici, sve češće poklanjao svojim prijateljima. Bit će da je ona nadaleko bila jedina koja je još nije posjedovala, ali kad joj je krenuo napisati posvetu, ona je još od prve crtice znala kako će glasiti jer je na policama drugih studenata prečesto viđala jedine dvije mogućnosti koje dolaze u obzir. Muškarce je uvijek oslovljavao s “drugovi”, dok bi ženama upisivao posvetu u mačo-stilu “za ovu noć”, kao da su prije toga bez iznimke i razlike sve prošle kroz mrklinu i zagušljivost njegova sobička i time se tek osposobile za višu posvećenost. Koje li časti, ona je

dobila jedno i drugo, u posveti je pisalo “compañera” jer je on upravo prolazio svoju južnoameričku fazu, uz usklik koji se nije mogao doživjeti drugačije nego falusno te “para esta noche”, ovjereno imenom i datumom, a nedostajao je još samo pečat, petokraka zvijezda, stisnuta šaka ili neka druga crtarija koja djeluje opasno.

Obuzet uzbuđenjem, tih dana nije se mogao naslušati njezinih jugoslavenskih priča, a mješavina umora i razdražljivosti, kojom ju je sad pokušavao ušutkati, pojavila se u njemu tek kasnije, nakon mnogo godina.

“Nastoj se napokon osloboditi toga”, rekao je. “Zemlje snova iz tvoje mladosti više nema, a vjerojatno je nikad i nije bilo.”

Bila je to stara pjesma.

“Tvoj je život ovdje.”

Već mu je htjela proturječiti.

“Nikad nisam ni tvrdila ništa drugo”, reče pak ona i poželjela da je muči jednako malo sumnji kao i njega. “Taman posla da to učinim.”

Ljetni je semestar završio, kao i tečaj srpskohrvatskog koji je Marija držala na sveučilištu, tako da je imala slobodnog vremena do jeseni i mogla sve knjižiti kao neku vrstu godišnjeg odmora iako su svi koji su bili pri zdravoj pameti i koji su si to mogli priuštiti nestajali iz Zagreba umjesto odlazili tamo. Nije imala točnu predodžbu o putovanju, ali njezina odluka bila je sasvim jasna, stoga bi joj svaki izgovoreni razlog zbog kojeg se odlučila upustiti u tu opasnost

djelovao kao izlika iza koje se skrivalo još nešto sasvim drugačije. Bilo kako bilo, to je bila njezina domovina, a vijesti o prvim sukobima ponovo su je bacile u razmišljanje o tome što bi bilo da kao dijete nije bila prisiljena otići, tada u jeku rata, s majkom, u naoko još uvijek siguran Beč jer su partizanske borbe uzburkale čitavu zemlju pa oni više nisu mogli ostati kod kuće na hrvatskoj obali. Uvijek se pitala bi li se život i tada činio slučajnim ili bi bio nužniji, možda teži, u raju koji je zadržala u sjećanju, ali nužniji, i to ju je sad ponovo sustiglo.

Svojim dvjema prijateljicama, koje je nekoliko dana prije polaska susrela na redovitom tjednom druženju u hotelu Regina, rekla je da se nema razloga žaliti jer nije htjela pojednostaviti stvar pa izazvati makar i sam dojam da bi mogle biti u pravu kad su pitale ima li to kakve veze s njezinim suprugom. Činilo bi joj se odveć ležernim svoj nemir tako objasniti, stoga se potrudila ne udovoljavati njihovim očekivanjima dok više ne bude znala bi li bilo prikladnije njihovo sažalijevanje ili zavist te premještanje težišta razgovora na maštarije o tome kako će joj doći u posjet, naposljetku, njima bi baš godila neka mala pustolovina, a sve to ionako neće biti jako strašno. Ono umjetno u njihovu ponašanju, njihovo namjerno dobro raspoloženje, slavljenička radost kad su usred popodneva naručile bocu pjenušca i uz njega jele posebno u tu svrhu spravljene punč-tortice, sve je to na nju djelovalo jako blještavo i prodorno pa je prvi put i sama počela oklijevati te ih zbunjeno promatrati. Naime,

njihovi poljupci nakraju, njihovi zagrljaji koji nisu bili puke naznake, njihova obećanja da će joj pisati, sve to govorilo joj je da posrijedi zacijelo nije tek nekoliko stotina kilometara udaljenosti, odnosno nekoliko sati vožnje automobilom, nego da će krenuti puno dalje nego što je dotad mogla naslutiti.

Njezin muž nakon prve najave više nije govorio o tome, kao da se nadao da će se sve slegnuti samo od sebe ukoliko oko toga ne bude dizao prašinu. Ujutro bi pohitao u redakciju, navečer bi se možda vratio i malo ranije, a ako se nešto primjećivalo, bio je to mir, kao da je svima koji su ga inače danonoćno nazivali rekao da mu daju malo vremena. Otišao je s njom u kino, što već godinama nije učinio, a kad bi je izvodio na ručak ili večeru, izbjegavao bi svoje omiljene lokale, restorane u središtu grada gdje su ga svi poznavali. Kad se jedne noći kasno vratila kući, prvi put nakon dugo vremena ponovo ga je vidjela kako čita na kauču koji je prošao sve njihove selidbe i bez riječi legla pokraj njega, privila se uz njegovo tijelo i gotovo se nije usudila disati jer je samo željela da on nastavi čitati i pritom je grli. Požalila se na previše ljudi oko njih od kojih im nitko nije zaista blizak i iznenada joj se učini da odjednom uzima k srcu njezinu čežnju, shvaća njezinu želju da se samo tako ne upušta u ono što se čini neizbježnim, da svoj mali novinski svijet ne brka s onim o čemu su nekoć sanjali jer zbog toga sve više postaje lokalna bečka znamenitost kojoj svi udvaraju, samodopadan je i napastan u svojim člancima, a baš je to nekoć prezirao.

Njihova kći studirala je godinu dana u Philadelphiji, tek pred početak ljetnih praznika rekla je da će potražiti posao i ostati još nekoliko tjedana, a jedan razgovor o njoj, odnosno bolje je reći pitanje kojim je započeo, pokazao je Mariji da njezin suprug pak ne shvaća sve olako.

“Nedostaje li ti dijete?”

Tek što je kimnula glavom, ona zažali jer joj je u tom trenutku zapelo za oko da je prošla čitava vječnost otkako je Lorenu tako nazvao.

“Dijete?”

Ponovila je u nevjerici.

“Dijete?”

Njihova kći imala je dvadeset tri godine i, naravno, nešto se promijenilo otkad više ne živi s njima, ali to je otišlo predaleko.

“Ne misliš valjda da to ima nekakve veze s tim?”

Kad je iste večeri Marija ušla u dnevnu sobu, on je upravo bio spustio telefonsku slušalicu. Mada nije čula ni riječ tog razgovora, znala je da je razgovarao s Lorenom. Tijekom proteklih mjeseci ona bi uvijek prva nazvala, a on bi samo rekao supruzi da joj prenese pozdrav od njega ili bi, nakraju, više iz osjećaja dužnosti nego iz stvarne potrebe, razmijenio s njom nekoliko riječi, a sad se pravio zatečen. Po načinu njegova okolišanja Marija je odmah mogla pogoditi zašto je odjednom navodno zainteresiran, a potvrda je stigla kad je Lorena nešto kasnije ponovo nazvala i bez uvijanja pitala:

“Je li sve u redu?”

Nekoliko dana ranije njih dvije razgovarale su telefonom, ali tom pitanju nije se nadala. Djelovalo joj je kao prijevod s nekog drugog jezika i morala je paziti da ne odgovori na engleskom. Zbog toga samo se nasmijala, zvučeci malčice nervozno, ali trenutak kasnije sve je bilo gotovo.

“Naravno.”

Kriva je što ništa nije spomenula, nije čak ni pokušala prikriti svoju zlovolju, ali tu izravnost od svoje kćeri ipak nije očekivala.

“Napustit ćeš oca?”

Stanka je započela prije nego što je stigla dati i najmanju naznaku odgovora. Pogledala je prema svom suprugu kao da ju je on doveo u tu nepriliku i čekala. On je stajao nepomično, a izraz njegova lica nije odavao sluti li o čemu se radi ili je pitanje možda zaista poteklo od njega. Otkad ga je upoznala, on je uvijek sve imao pod nadzorom i sad bi silno voljela ne gledati njegovu ranjivost, pogled u kojem je bilo nečeg poniznog, kao i svu poniznost njegova držanja kad mu je bez riječi pružila slušalicu i gledala kako se trudi izmigljeti iz toga uz pomoć nekoliko bezizražajnih rečenica.

“Ništa se ti ne brini”, reče napokon, ali prestane govoriti u slušalicu. “Neće svijet propasti bez tebe.”

Sljedećeg dana poveo je Mariju u grad i kupovao joj stvari kao da je školarica koja odlazi na logorovanje, a ona se, iako joj se njegova pretjerana briga činila nametljivom, nije pobunila zbog činjenice da ju je opskrbio od glave do pete. Time je sve pretvorio u igru, a ona ga je promatrala kako gomila

stvari i nije ga upozorila da ne odlazi na ekspediciju u pustinju ili na jedan od polova, već je trpila te groteskne napade makar je shvatila da mu je nadasve važno u svemu imati svoje prste. Opskrbio ju je od nalivpera, koje je pristajalo uz jedan kožom presvučen notes i papir za pisma, preko kišne kabanice maskirnih boja, kojoj se unutarnja strana mogla okrenuti prema van pa bi bila tirkizna, i nezgrapnih čizama sve do plinskog kuhala, koje je neodlučno skinuo s police, te su nakraju nedostajali samo tropska kaciga i dugačak nos, detalji koji bi od nje u potpunosti napravili karikaturu, ali nažalost, to nije bilo sve.

Naime, smijeh zbog njegovog mentorskog odnosa prišeo joj je tek kad je u jednoj drogeriji na blagajnu htio staviti paketić deset prezervativa.

“Nikad se ne zna”, rekao je i u istom trenutku shvatio koliko je to neumjesno. “Bolje ti ih je imati uza se.”

Tako bi on katkada zbijao naporne šale i ona mu uzme paketić iz ruke, kao da je dijete koje je posegnulo za pogrešnom igračkom koju je bolje ne dirati.

“Neće mene nitko silovati.”

Izgovorivši te riječi, nemarno je vratila paketić.

“Ali kad bi došlo do toga, sumnjam da bi posrijedi bio gospodin profinjenih manira”, reče ona. “U svakom slučaju, upitno je bi li uopće razmatrao te fine detalje.”

Potkrijepila je to svojim najprljavijim smiješkom, a on je pogleda tako molećivo da je smjesta zažalila pa se još dva dana kasnije, na putu prema Zagrebu, morala suzdržavati od

ispričavanja. Ma koliko se opirala, on se nije dao odgovoriti od nauma da je poveze kolima. Šutke je sjedila pokraj njega, promatrala krajolik u prolazu i upozoravala ga da će s druge strane granice sve biti drugačije, ali izuzev kolone vojnih vozila, koju su u nekom trenutku pretekli, i činjenice da na cesti nije bilo nikoga osim njih, zemlja se pred njima prostirala nepomično, tek je na obzorju malčice uzdrhtala na titravoj vrućini kolovoza. Da nije bilo novina, koje je kupila kad su se prvi put zaustavili, sve bi bilo kao drugih godina, naprimjer za vrijeme odlaska na ljetovanje, iako on, nakon što ju je tijekom prvog zajedničkog boravka u Jugoslaviji ljubomorno promatrao kako na plaži s domaćim dečkima razgovara na materinjem jeziku, nikad više nije odlazio tamo s njom.

“Nema ondje ničega”, reče ona napokon, kao da se želi ohrabriti usprkos prijetećim izvješćima koja je pročitala, ali zvučala je malodušno.

Objema rukama mahnula je prema van.

“Vidiš li išta?”

Gesta je uključivala cijelo vidno polje.

“Je li to zemlja u ratnom stanju?”

Iako je znala odgovor, pitala ga je zašto još nije napisao ništa o tome, kad već ništa nije propuštao. Prije nekoliko tjedana otkrila je da je pod pseudonimom prodavao svoje članke i konkurentskim novinama te se u njima uzrujavao zbog istih stvari koje je pod vlastitim imenom katkada vagao sve dok se ne bi činilo da će se raspliniti u zraku, zato se

sad bojao njezinih sarkastičnih primjedbi. Međutim, ona je odavno prestala komentirati njegove članke iako je to redovito činila kad je tek postao novinar. Obično više ne bi čitala njegovu kolumnu, koja je izlazila triput tjedno, ili tek što bi završila čitanje, više ne bi znala o čemu se u njoj radilo. Bila je to obrana koja se postupno izgradila, stoga mu je i sad to htjela dati na znanje.

“Ne znaš koja je strana ona prava”, reče podrugljivo. “Ali igra li to ikakvu ulogu ako ćeš nakraju ionako navijati za obje?”

Vjerovala je da se odavna pomirila s tim, a sad je bila bijesna kad bi pomislila na njegovo vječito natezanje kojim je htio udovoljiti svima ukoliko je to bilo moguće.

“Glavno da je briljantno formulirano.”

Tako daleko dotad nije bila otišla.

“Glavno da imaš tezu i antitezu, a onda još i svoje uobraženo mišljenje”, reče čudeći se sama sebi. “Glavno da si to ti, ti, ti.”

Vidjela je da se sagnuo kao da izbjegava udarac, a onda polako ponovo diže glavu, kao da se pomalja iza zaklona, a ipak svakog trenutka očekuje nešto strašno.

“Ti mi još uvijek ne možeš oprostiti.”

Ponovo je zapao u svoj rezignirani ton glasa, a nekoć se njezinim prvim pitanjima još suprotstavljao primjedbama, baš kao da se samo zbog nje odlučio za tu dvostruku igru. Sjetila se kako se pokušavao opravdati, ali sve to bilo joj je još uvijek čudno. Bilo je to jadno, svaka rečenica u njezinim

ušima zvučala je potištenije od prethodne, i to sve više kako je izazivao dojam da nasjeda na vlastite obmane, ne primjećujući koliko sam sebi laže.

“Što misliš, odakle nam novac?”

Uvijek bi to govorio, prekidajući nakratko nabranje svih zamislivih izdataka kao što su dva stana u gradu, kuća u Waldviertelu, redoviti odlasci na skijanje u Lech i Lorenine – nazvao ih je eskapadama – njezin boravak u Americi i automobil koji je dobila kad je maturirala, a sitniš koji svakodnevno treba dami poput nje i ne treba spominjati.

“Vjerojatno nam sve to poklanjaju.”

Uza svu bijedu to joj je bilo draže od načina koji je sad odabrao, činilo joj se da samo mora brzo izgovoriti sud o njemu, on će se pokajati i sve će opet biti u redu. Ustvari, nije znala odbija li je zaista činjenica da se ovdje izražava ovako, a ondje onako. Što je više razmišljala o tome, njegovo vrludanje bilo joj je čak po volji. Bilo joj se dovoljno prisjetiti kako bi katkada, neposredno nakon izlaska večernjeg izdanja, nazivali prvi čitatelji, a on bi, kod kuće, u svojoj fotelji koju je, sklon napadnim igrama riječi, uvijek zvao feljton, primao njihove pohvale, titulirao ih tonom glasa koji mu inače nije bio svojstven, govorio bi “dragi moj” ili “draga moja”, ovisno o spolu, i sve bi joj prisjelo. U tim trenucima bila je sretna što bi se čitav sklop rasplinuo nakon nekoliko njegovih rečenica kad bi svega nekoliko dana kasnije u svojoj drugoj ulozi sasuo čitavu bujicu pogrda na najveće laskavce i utopio njihovo ulizivanje u jedrim tvrdnjama, uvjeren u za-

štitu svog ratnog imena koje, s obzirom na židovski prizvuk u toj dubioznoj stvari, nije moglo biti odvratnije.

Nikad nisu htjeli postati takvi, ali nije bio trenutak za razgovor o tome. Ona stisne zube, uhvati objema rukama njegovu koja je počivala na mjenjaču pa stade pritiskati i mijesiti njegove prste ne bi li obuzdala svoj nemir, poriv da ga nastavi tjerati u kut, očaj koji ju je hvatao od pomisli koliko je sve to bilo uzaludno, a onda je napokon odmahнула glavom.

“Dobro je”, reče ona. “Dobro je.”

Bio je to uobičajen oprost.

“Nema se što opraštati.”

Nekoć je sve bilo sasvim drugačije. Da ga je bar mogla podsjetiti na vrijeme kad je provodio dane diskutirajući satima s prijateljima, a noći na ulici, reći mu koliko ga je često čekala dok se u ranu zoru napokon ne bi zavukao k njoj u krevet i šutke se privio uz nju, kao da je sretan što je dobio još jedan dan odgode, podsjetiti ga da ne mora provoditi u djelo ništa od svojih najavljenih planova i da još jednom može čekati povoljan trenutak te se potajice nadati da taj trenutak nikad neće doći. Pritom joj se učini sasvim nemogućim da je tada zaista vjerovala da bi njegov odred mogao biti više od pukog ploda mašte i da bi jednog dana zaista mogli udariti, on i nekolicina smušenjaka koje je okupljao oko sebe, nepodopštine koje su uz toliko neprobavljenih stvari podcrtavali u svojim knjigama, mislila je da bi svako javno mokrenje bilo čin otpora, gesta solidarnosti

s potlačenima na ovom svijetu, pobuna protiv siromaštva i izrabljivanja, nijem krik protiv carstva zla u Americi. Na-
posljedku, sve se to u pravilu svodilo na predigru, na izreke
koje bi negdje našarao na zid, tu i tamo na poneki polupan
izlog uz ratničko upozorenje ili letke u kojima su unaprijed
preuzimali odgovornost i sebi pripisivali buduće akcije koje
su manje-više sve spadale u folklor onog doba i nisu bile ništa
osobito jer od svih podviga, kako ih je kasnije prikazivao,
zaista su se, kako je ona u sebi mislila, mogle uknjižiti samo
mercedesove zvijezde koje su po čitavu gradu odlamali s
haubi automobila ne bi li ih ponovo zasadili u gredice na
Karlovu trgu, a zbog toga završili su bar na prednjim stra-
nicama dnevnih novina. Bilo kako bilo, sve to svodilo se
još samo na nostalgiju, baš kao i njegovi škrti odgovori kad
god bi tražila preciznije odgovore nakon njegovog dužeg
izbivanja i poljupca uz izliku da je posrijedi uvijek jedno te
isto, kritika i samokritika. Iznenada bi postao jako nježan,
kao da je bio svjestan što bi u slučaju nužde stavio na kocku,
a onda se jednom jako udaljio od nje i usudio se reći da je
njihov program samo prepotentna bezvezarija, dok ju je
drugog puta gnjavio ne prestajući se smijati tom žargonu
i ponavljati jednu te istu rečenicu dok to više nije mogao.

Sjetila se toga kad je odjednom ponovo osjetila želju da je
zove svojom djevojčicom, kao što bi to katkada znao učiniti
kad mu se nije dalo nastaviti razgovor s njom.

“Jebem te jer sam šovinist i imperijalistička svinja, a im-
perijalistička svinja i šovinist sam jer te jebem.”

Već tisuću puta zamolila ga je da prestane tako slatunjavu trabunjanjati, ali sad je to stvarno željela radi prepuštanja djetinjem ritualu koji je on pritom očekivao, spustila bi glavu na njegovo rame, sklopila oči i ne bi ni na što mislila. Razočarala se jer je šutio. Dok se pravila da spava, on je s vremena na vrijeme stavljao ruku na njezina bedra i ona osjeti kako se ispod njezine haljine vlažno i toplo širi oblik njegovih prstiju od vrućine. Onda bi svakog puta iznova čekala da ipak nešto kaže, dade neku naznaku, učini najmanju kretnju makar to bio posljednji pokušaj da je zaustavi, ali on je samo nijemo buljio preda se kao da ju je zaboravio unatoč vlastitom dodiru.

Da je bilo po njegovu, morali bi odsjesti u prvom hotelu u gradu, ali ona se uspjela izboriti za sobu u skromnu pansionu nedaleko od Britanskog trga. Iako je bio zlovoljan, trudio se da ona to ne primijeti, ali nije se oteo porivu da, uz naglašeno gađenje, preokrene posteljinu tek što je ona odložila svoje stvari. Znala je da njezino dobrovoljno odustajanje od udobnosti smatra djetinjarijom, zato ga je pustila da se duri sam dok se napokon nije primirio. Obilno se tuširao dok je ona sjedila na jedinom stolcu i listala turistički vodič, a dok se spremao za izlazak, nije znala je li joj slabo od ganuća ili je posrijedi ona lagana mučnina koja bi je spopadala s vremena na vrijeme kad bi primijetila kako on bez obzira na to što je iziritiran nastavlja dalje, bila je to osobina koju je u početku jako voljela kod njega, ali tijekom godina postajala joj je sve čudnija. Međutim, on je već stajao pred njom u svom

najboljem odijelu i tjerao je na smijeh jer je upravo zbog svog otmjenog izgleda u škrtu sobičku neznalice djelovao poput zlikovca, poslovnog čovjeka koji u takvo svratište nije zalutao slučajno, već nedvojbeno provodi transakcije koje nisu sasvim čiste.

Kad su izašli, već je padao mrak, ali nije postalo hladnije. Na ulicama jedva je bilo ljudi, nekolicina uniformiranih, ali inače ništa upadljivo izuzmu li se zastave na mnogim zgradama, možda je bilo tek nešto više prosjaka, a kad je kasnije razmišljala o tome, pitala se je li on bio razlog što je te večeri vidjela jako malo toga. Naime, sama njegova pojava navodila ju je na pomisao da je to ono što je isprva onemogućavalo najveće zlo, ta njegova stasitost jer, onako kako je on hodao, neki bi gospodin odlazio u operu ili kazalište, ili je bar tako hodao u nekom drugom vremenu, naravno, na nekom drugom mjestu, svjestan da ga štiti njegov rang, a upravo to ranije nije mogla povezati s njim. Koliko god kao mladić bio nesiguran, uzdao se u to da će čak i svojim krvnicima moći pokazati vrata, da će u trenutku smrti imati glas koji će ga spasiti posljednji put, bilo mu je svejedno je li se to dogodilo zbog njegovih zasluga ili iz puke slučajnosti koja mu je tijekom godina postala razumljivom sama po sebi, dok je ona o sebi mislila da joj se u svakom trenutku može dogoditi bilo što, a ona se nema pravo čak ni požaliti. Pomisao kako je on upravo zbog toga bio izložen potresla ju je jer bila je to situacija u kojoj njegov autoritet više nije vrijedio i on više nije mogao pobjeći, već je stajao kao što

je uvijek stajao kod kuće kad bi dizalo bilo pokvareno pa bi tri kata morao odvaliti pješice, dobro uhranjeno razmaženo divovsko dijete ružičaste kože koje se u nevjerici bori za zrak i naslanja se na zid dok mu ona ne uzme torbu kako bi mogao zapaliti cigaretu koju bi halapljivo popušio još u predsoblju. Njegove navike nikad joj se nisu učinile čudnijima nego tada u tom gradu koji je čekao katastrofu, a ona se nesputano širila na sve strane. Njegova egzistencija valjda ne bi mogla biti privremenija od života morske životinje koju je neočekivan val izbacio na kopno, a još nije primijetila da se voda počela povlačiti.

Većina restorana već se zatvorila, ali onda su ipak pronašli nešto što je još radilo. On je jeo i očito uživao, stoga ona nije naručila gotovo ništa i samo ga je promatrala. Nisu bili vani duže od sat vremena, ali s obzirom na njegovu bezbrižnost, mogli su provesti i pola noći u najdubljim tmini, uslijed čega zaboravila je kako se maloprije još preko volje dao vući po ulici. On je izgledao kao da je sve shvaćao osobno, zatvorena vrata i zatamnjene prozore izjednačavao je s bezobzirnošću, kao što je na uljudnost konobara gledao kao na primjeren oblik prilaska, a ona se ogledavala i uvjerala se da ga ljudi ne obasipaju odasvud pogledima, ali nitko ih nije promatrao. Trajna veličina bio je samo kod kuće u Beču, u odgovarajućim uvjetima i premda je to, naravno, nije moglo iznenaditi, bila je zadovoljna kad je pomislila na to kako su ga ondje čak i nekadašnji kolege sa studija te suborci iz njegove tadašnje skupine pozdravljali naklonima u kojima je taman još mogla

prepoznati ironiju, a inače ne bi propuštali priliku da mu iskažu poštovanje.

Tome je valjalo pridodati činjenicu da je za susjednim stolom sjedila žena koja je Mariju podsjećala na voditeljicu večernjeg dnevnika, s kojom je on tijekom tog turbulentnog vremena nekoliko tjedana dijelio postelju i ona se ponovo prisjeti jedne besmislice. To je dugo smatrala šalom, ali on je ozbiljno tvrdio da mu ona osobno maše s ekrana kad vodi intervju s nekim političarom i gnjavi jadnika sve dok se od silnih tautologija i proturječja ne izgubi u očajničkoj šepRTLjivosti, a njegovo divljenje prema njoj nije imalo nikakve veze sa stvarnošću. Bilo mu je svojstveno da je nakon svih tih godina i dalje jede poput gurmana, što bi Mariji iznenada postajalo jasno po njegovom tužnom slinjenju, tad bi dohvatio drugu bocu svog omiljenog vina i izvalio se na dvosjed, ne mičući pogled s drame i uživajući u najvišem stupnju slaganja koje bi vrhunac pronalazilo u tome što je s vremena na vrijeme izbacivao bodreće “it’s war, baby, it’s war”, a onda bi se izmoren povukao u sebe.

Dok bi to promatrala, obuzimao bi je osjećaj da nešto nije pošlo po zlu samo u njezinu životu, nego i u svijetu, i to odavna, a to je osjetila i kad su se nakon ponoći ponovo našli na ulici, a on se ponašao kao da je napadnut iako su im prišla samo dvojica muškaraca i pitala koliko je sati. Izvukao je lisnicu i pružio im je dok su se oni već visoko dignutih ruku udaljivali od njega, a Marija vidje da mu je teško ostati priseban, da poskakuje s noge na nogu, raširenih prstiju

prolazi kroz kosu, neprestance poravnava sako svog odijela i očito polako shvaća što se događa. Zbunjeno je gledao za njima, a kad se vratio u formu, požalivši se na lošu rasvjetu zbog koje nije mogao prepoznati njihova lica, znala je da se stidi i da će biti najbolje da više ne spomene tu epizodu.

Tek kad su stigli u pansion, ona je primijetila koliko je pijan. Unatoč kasnom satu, pozvonio je konobaru i zahtijevao drugu sobu, a kako su kola trebala ostati njoj, raspitivao se kad polazi jutarnji vlak za Beč, kao da je zaboravio da je nakanio otputovati tek popodne. Uzeo je ključ, uspeo se stubama i, iako uopće nije znao prati li ga ona, pred vratima naglo se okrenuo prema njoj i zagrlio je.

“Pa dobro živimo”, reče nakon što se nekoliko puta nakašljao. “Zar nismo sretni?”

Činilo se da ga je snaga potpuno napustila i ona osjeti svu njegovu težinu na svojim plećima kad se odjednom opustio. Promatrala je sama sebe kako rukama neko vrijeme izvodi prazne pokrete nad njegovom glavom. Naposljetku, mehanički ga je pomilovala po kosi i zagledala se u polumrak hodnika, kao da bi odatle trebao doći spas. Potrajalo je to svega nekoliko sekundi, a onda se uplašila da je zaspao stojeće jer mu je dah, koji je dopirao do njezina uha, bio jako miran i pričekao je dosta vremena prije nego što je ponovo počeo govoriti.

“Jesi li ikad požalila što si sa mnom?”

Samo joj je to još trebalo, da ga sad spopadne melankolija pa da usred noći, upravo na tom mjestu, počne od nje

zahtijevati da mu se zaklinje na vjernost, stoga mu se počela obraćati kao djetetu.

“Alberte, ah, Alberte!”

Pritom je jedva govorila.

“Zašto to radiš?”

Nije mislila da će joj odgovoriti, ali kad je to učinio, ponovio je njezine riječi poput papige i ona nije znala je li on jednostavno samo trabunja.

“Pa ništa ja ne radim”, reče i potrudi se govoriti razgovijetno umjesto zvučati bečki. “Ti to radiš.”

Odmaknuo se od nje kao da je spreman poći u novu borbu, otključao vrata svoje sobe i nestao, a ona je još neko vrijeme stajala pred vratima. U bilo kojem drugom vremenu bila bi sigurna da samo čeka kad će ona pokucati, ući i ponizno ga pitati smije li spavati kod njega, a to bi i bila učinila, smatrala ona da je u pravu ili ne, ali tog je puta otišla i nije se trebala čak ni prisiliti na to. Baš se bila skidala kad je došao po svoje stvari i, dok je podizao košulju i hlače koje je te večeri samo pustio da skliznu na pod, trpao ih u torbu te u kupaonici bučno bacao svoje potrepštine u vrećicu, ona se nije pomaknula. Onda se još jednom promeškoltio i okrenuo u krevetu te je pogledao, a ona pomisli da bi je u tom trenutku bio udario da je samo mogao.

“Znam da očekuješ da se ispričam”, reče ona čudeći se i sama koliko je to prezrivo zvučalo. “Ali to ti ipak neću odglumiti.”

Uvijek su se stvari odvijale po istoj shemi i, iako je odjed-

nom djelovao sasvim trijezno, nije to bila samo hladnoća njegova pogleda, nego ponajprije spuštene kutovi usana koji su je naveli na pomisao na to kako su se svih tih godina okončavale svađe s njim. Kad bi se osjećao ugroženim ili bi mu ponestalo argumenata, ućahurio bi se iza tog stava kojim bi joj pokazivao da je na kraju svih razmirica postojao dublji razlog svega, a taj razlog bili su ona i njezino podrijetlo. Spomenuo on to njoj naglas ili ne, nakon njegovih ispada tijekom prvih tjedana njihova poznanstva ona je znala da je njegovo ponižavajuće ophođenje s njom značilo samo to da se od nje nije moglo očekivati ništa drugo i, dok ju je on još uvijek odmjeravao pogledom kao da će se baciti na nju, ona se sjeti da su joj prijateljice više puta rekle da uz njega ne djeluje kao njegova žena, nego kao puno mlađa ljubavnica. Obuzeta iznenadnom promjenom raspoloženja, počela je uživati u toj situaciji.

“A što mala jugoslavenska djevojčica može učiniti kako bi joj veliki majstor još jednom oprostio i više ne bi bio žalostan?”

Vidjela je da ne mijenja izraz lica pa se nasmijala, ali on ostane smrtno ozbiljan, mršteći se još i više kad mu je pokazala koliko je to patetično.

“Ako time hoćeš reći da sam te ja učinio takvom, zaboravila si jedan važni dio”, reče on. “Sjećáš li se što si mi rekla jednom prilikom, na samom početku?”

Nije znala na što misli.

“Rekla sam mnogo toga.”

On lagano kimne glavom.

“Rekla si mnogo toga.”

Činilo se da se ne može odlučiti bi li joj rekao što mu je na umu, ali to potraje samo trenutak jer zapravo i nije imao izbora.

“Ako me jednom prestaneš voljeti, ubij me”, reče. “Što misliš, kakvu sam predodžbu tada stekao o tebi?”

Time ju je opet postavio ondje gdje je želio, ali iako je sve već bilo izgovoreno, nije se mogao suzdržati od ispaljivanja još jednog bezobrazluka.

“Možda nije bilo previše toga što sam trebao pokoriti, a ti se samo zavaravaš ako tako misliš.”

Već je bio otišao kad se ona bacila na krevet i jecala. Spavala je čitavu noć, a ujutro je stala na prozor i promatrala ga kako s torbom u ruci izlazi iz kuće i bez okretanja velikim koracima zamiče za uglom.

Nadala se da će doći i oprostiti se, ali kad je vidjela da odlazi, bilo joj je jasno da je donio odluku, a ako je uopće još mislio na nju, onda je zacijelo imao isti osjećaj kao kod kuće, kao da je ona nešto što se razumije samo po sebi, o čemu se ne isplati razmišljati. Tragovi sinoćnje krize nisu se vidjeli na njemu, nosio je crne traperice i široku crnu košulju koja mu je prekrivala kukove. Na glavi imao je šiltericu za koju nije znala odakle mu. Od osobe koja je grcala od straha ponovo se pretvorio u pribrana muškarca srednje dobi kojeg, da ga je slučajno negdje susrela, ne bi mogla procijeniti na prvi pogled. U svakom slučaju, djelovao je načisto sam sa sobom

i ona se ne mogaše oteti dojmu da je još jednom podcijenila njegovu sposobnost preživljavanja jer svijet u koji se bio zaputio nedvojbeno je bio njegov svijet u kojem je odavna prestao zbijati šale pa je, samo još naoko rezignirano, slijegao ramenima kad bi ga opisivali kao osobu stoljeća austrijskog novinarstva, kao savjest nacije, kao cvijet čestitosti i dostojanstva u zemlji i još bogzna kako.

Nakladnik Fraktura, Zaprešić
Za nakladnika Sibila Serdarević
Urednik Seid Serdarević
Lektura i korektura Tamara Novak
Grafička urednica Maja Glušić
Prijelom Fraktura
Dizajn naslovnice Grey, Zagreb
Godina izdanja 2012., ožujak (prvo izdanje)
Tiskano u Hrvatskoj
ISBN 978-953-266-377-8

www.fraktura.hr fraktura@fraktura.hr
T: +385 1 335 78 63 F: +385 1 335 83 20

Jedan od najuzbudljivijih pisaca njemačkoga govornog područja Norbert Gstrein u svom romanu *Zima na jugu* bavi se sudbinom jedne hrvatske obitelji. Nakon Drugoga svjetskog rata otac, ustaša, ostavio je u Austriji ženu i kćer pa otišao u Argentinu. Njihovi životi iznova će se spojiti 45 godina poslije, 1991., na početku rata u Hrvatskoj. Kći, nezadovoljna svojim brakom s poznatim austrijskim ljevičarskim novinarom, odlazi u Zagreb nadajući se promjenama. Istovremeno na drugom kraju svijeta, u Buenos Airesu, njezin otac, za kojega ona i ne zna je li preživio rat, sanja o povratku u domovinu dok njegova mlada supruga ljubi s njegovim tjelohraniteljem...

U Zagrebu u osvit rata, kada je grad prepun avanturista, mladih vojnika i povratnika, jednoga dana izlazi oglas u kojem otac, koji se vratio i živi u Esplanadi, traži kćer. Hoće li se susresti, hoće li se njihovi životi promijeniti nabolje, što tako očajnički žele?

Zima na jugu odlično dočarava atmosferu straha i rata, očajne ljude u bezizglednim situacijama. Gstrein ostvaruje nevjerojatno točne i potresne portrete ljudi suočenih sa svojim strahovima i čežnjama.

139,00 kn

ISBN 978-953266377-8

